

Актуални макроикономически развития: предизвикателства пред българската индустрия

Индъстри Уоч

15 септември 2013 г.

Икономическата ситуация в Европа леко се подобри през второто тримесечие на годината, но напредъкът е твърде неустойчив за момента. Спрямо първото тримесечие, еврозоната отчита ръст на БВП от 0.3%, а общо 28-те икономики на ЕС – от 0.4%. На годишна основа обаче (спрямо същото тримесечие на 2012 г.) еврозоната все още отчита спад от -0.5%, а ЕС общо има нулев растеж.

Негативните очаквания се поддържат и от продължаващия спад на инвестиционната активност (3.5% спрямо предходната година), макар спадът да намалява през последните тримесечия. В същото време, икономиките все още са зависими от правителствените разходи, които продължават да растат с 0.8% в реално изражение за година. Всяка политика на допълнителни икономии ще се отрази в ново свиване на текущото търсене.

Данните за индустриалното производство в еврозоната също показват спад на годишна основа за всеки от месеците след зимата, като само за юли спадът е 2.1%. Слабата инвестиционна активност продължава да подтиска строителството и производството на капиталови стоки и стоки с дълготрайна употреба.

Българските предприятия с експортна насоченост продължават да отчетат ръст на износа и през второто тримесечие. Като цяло, след кризата износьт трайно нараства дори при минималния ръст общо за икономиката и значителния спад в заетостта. Трябва да се отчете обаче, че през второто тримесечие ръстът на износа се забавя – 3.3% спрямо същия период на 2012 г. , спрямо 13% за първото тримесечие. Стагнацията в европейската икономика – основен търговски партньор – води до почти нулев ръст на износа за ЕС. Това потвърждава прогнозата ни, че в средносрочен план експортът може да расте само с нови инвестиции, намиране на нови ниши и подобряване на производителността.

Предизвикателства пред българската индустрия – натиск върху разходите

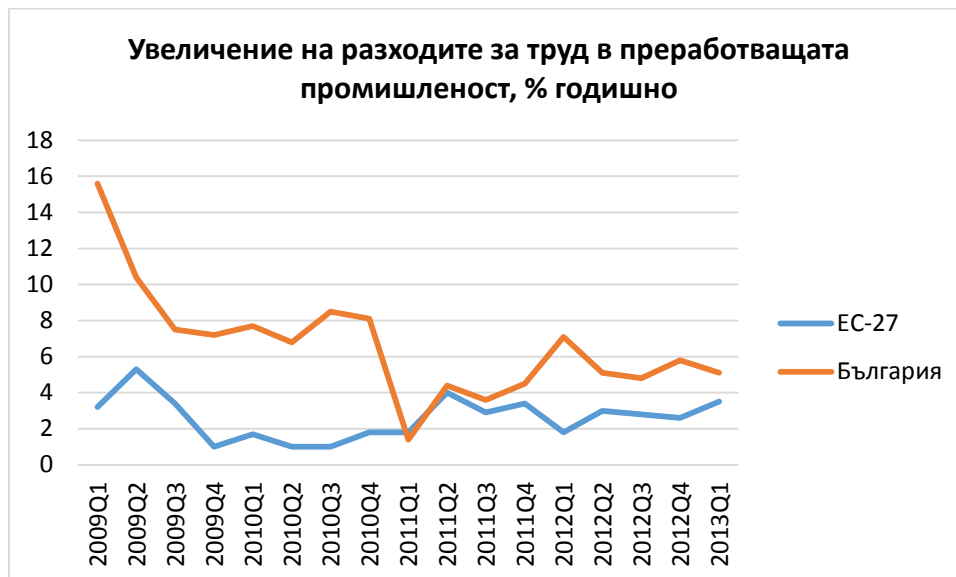
Отчетения спад в потребителските цени до август (с 0.6% спрямо юли и с 0.7% спрямо август на предходната година) предизвика коментари в посока на очакване за дефлационни процеси. Трябва да се отбележи обаче, че това общо понижение се дължи почти изключително на решенията на правителството да свали цената на електроенергията за бита (на два пъти тази година от зимата насам) и на новите регулации в търговията с фармацевтични , свалили цените на лекарствата. Извън тези развития, българската индустрия продължава да се изправя пред няколко основни предизвикателства за конкурентнспособността си.

- **Повишаване на разходите за труд**

Разходите за труд, в които влизат всички разходи за сметка на работодателя, са важен компонент на себестойността в преработващата промишленост и особено в секторите, които са сравнително по-трудоемки. Реакцията на българския бизнес на глобалната криза бе в посока съкращаване на заетите, при запазване и дори увеличение на заплатите. Това важи в още по-голяма степен за квалифицираните работници, които получават средно 65% повече през 2010 спрямо 2006 г. Ефектът е увеличен разход за труд, което влияе на общите разходи. Този процес на повишаване на трудовите разходи вероятно ще продължи. От една страна, от началото на 2013 г. има известно съживяване на пазара на труда и увеличаване на търсенето на работна сила. От друга страна, може да се очаква (макар и ограничена) мобилност към страните от ЕС, които от 1 януари 2014 г. отварят окончателно трудовите си пазари за българи и румънци.

Друг фактор, който допринася за увеличаване разходите за труд, е повишаването на минималните осигурителни прагове в България. Ефектът е различен в зависимост от професионалната позиция и конкретната икономическа дейност. През 2013 г. бяха увеличени праговете в много подотрасли на леката промишленост като например производството и преработка на месо (с 9-15% за специалисти и техници) и производството на облекло и трикотажни изделия (с 15%).

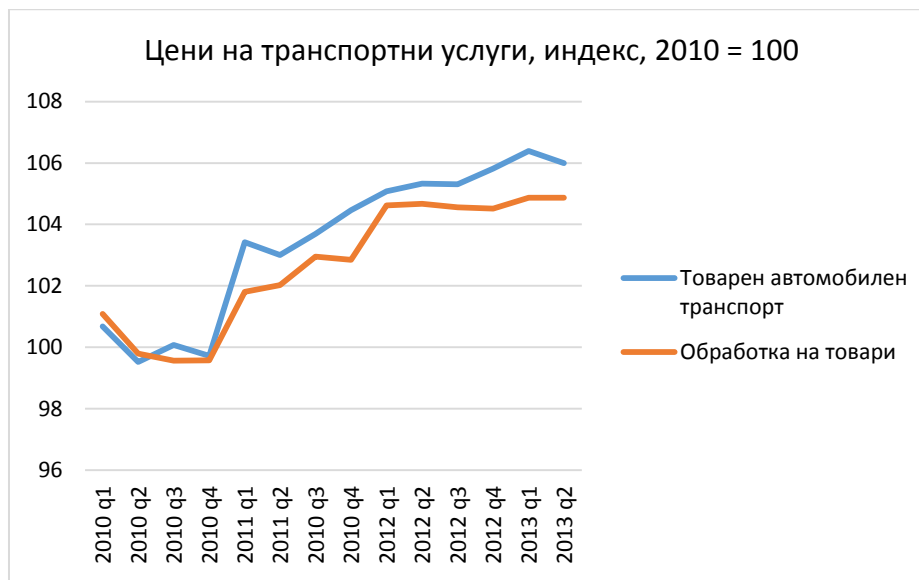
В резултат както на повишаването на осигурителните прагове, така и на недостатъчното предлагане на работна ръка с необходимата квалификация, разходите за труд в преработващата промишленост се увеличават и през 2013 г. в България – с 5% годишно през първото тримесечие. Разходите за труд в преработващата индустрия в България нарастват с по-бързи темпове от средното за ЕС във всяка една от последните 4 години, с изключение на първото тримесечие на 2011 г. Непрекъснатото увеличение на трудовите разходи е една от причините, която може да принуди производителите да вдигнат цените в следващите месеци.

Източник: Евростат

- **Увеличение на разходите за енергия и транспорт**

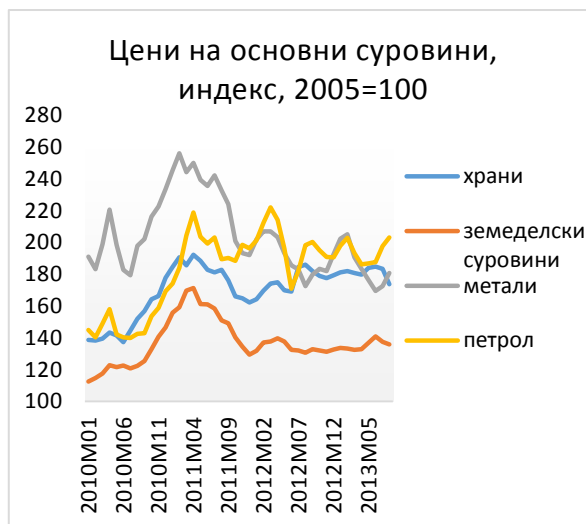
От една страна, в глобално отношение може да се очаква общо повишение на енергийните цени при по-сериозно възстановяване на икономиките в САЩ, както и при разширяване на търсенето в новоразвиващите се пазари в Азия и Латинска Америка. От друга страна, във вътрешен план ще продължи дългият процес на „сближаване“ на енергийни и транспортни цени, подтискани с различни регулации през годините. От 2010 г. насам цените на транспортните услуги са се увеличили с 5-6% според данните на НСИ. При евентуално поскъпване на горивата, транспортът също ще поскъпне, което неминуемо ще се отрази и върху себестойността на индустриалната продукция.

Източник: НСИ

- **Поскъпване на повечето суровини на глобалните пазари**

През последните 3 години цените на суровините, които се търгуват на международните пазари, следват тенденция на повишение, като най-голям ръст беше регистриран през първото полугодие на 2011 г., последван от втори връх през първото тримесечие на 2012 г. Последва известно отстъпление, но през третото тримесечие на 2013 г. повечето суровини отново поскъпнаха под влияние на повишения политически риск в глобален мащаб и възможен международен военен конфликт в Сирия. Спрямо 2005 г. суровините са поскъпнали общо с 86% според данните на МВФ, храните с 74%, металите с 81%, а цената на петрола се е удвоила. Основни фактори, които допринасят за продължаващата инфлация на суровините са, повишеното търсене от Китай и другите развиващи се страни, както и ниските лихви в глобален план. Нещо повече, през последните години се наблюдава трайно увеличение на търговията с финансови инструменти, базирани на суровини, което също дава импулс на цените и увеличава колебанията на пазарите.

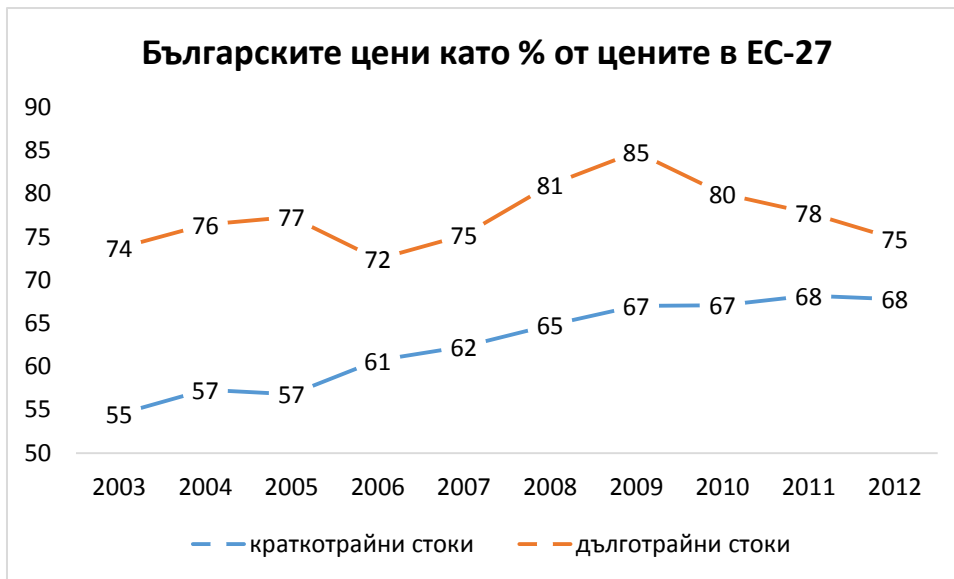
Източник: МВФ

- **Разходи за съобразяване с продуктови и производствени регулации**

Българската индустрия продължава да е под натиск да въвежда и прилага все по-засилени изисквания на ЕС по отношение на безопасност, условия на работното място, сигурност на продуктите, управление на производствените процеси, замърсяване на околната среда. Съобразяването е свързано както с инвестиционни разходи, така и с увеличение на текущите разходи за производство.

- **Продължаващото „догонване“ на европейските цени**

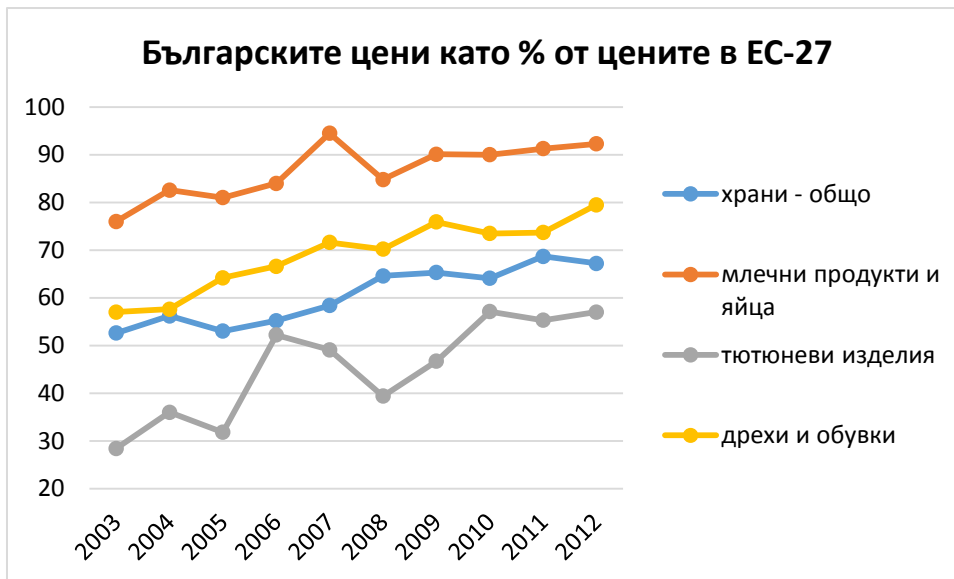
Отварянето на българската икономика и членството в ЕС ускори процеса на догонване не само на европейските доходи, но и на средноевропейските цени. Този процес на доближаване на цените в българската и европейската икономика се вижда както при инвестиционните стоки (например машини и оборудване), така и при потребителските стоки. Скоростта на догонване на цените на потребителските стоки обаче зависи от техния тип. Като цяло догонването е по-бързо при търгуемите стоки, т.е. стоките които са обект на внос и износ. В потвърждение на това при краткотрайните потребителски стоки (например храни) догонването на цените продължава без прекъсване вече 10 години. През 2003 г. стоките за краткотрайна употреба са били 55% от средноевропейското равнище, а в края на 2012 г. те достигат 68%. При дълготрайните стоки (например мебели) догонването на цените достига своята кулминация през 2009 г. и оттогава този процес се обръща.

Източник: Евростат

Сред краткотрайните потребителски стоки също има известни различия. През 2003 г. цените на храните в България са били 53% от средното европейско равнище, а през 2012 г. са вече 67%. В секторите, в които има хармонизация на еко-норми и въвеждане на нови европейски стандарти, увеличението на цените е по-внушително. През 2012 г. млечните продукти и яйцата са 92% от средното европейско ниво в сравнение с 76% през 2003 г. При тютюневите изделия догонването е скокообразно, до голяма степен движено от повишението на акцизните ставки. От 2010 г. насам обаче цените на цигарите застават на едно място спрямо средноевропейското ниво. От гледна точка на приближаването на цените, което се наблюдава в повечето други отрасли, подобно задържане на цените на тютюневите изделия е неустойчиво във времето.

В дългосрочен план цените на основните потребителски продукти в България ще се изравнят със средните европейски нива. От тази гледна точка най-голямо увеличение на цените предстои в отрасли, чиито стоки в момента са сравнително евтини спрямо средното ниво в ЕС. Ето защо може да се очаква, че цените на тютюневите изделия и храните като цяло ще нарастват изпреварващо.

Източник: Евростат

Реакции на производителите в ключови сектори до момента

В резултат на комбинираното влияние на горепосочените фактори, цените на производител на вътрешния пазар се повишават в много от промишлените предприятия.

Спрямо 2010 г. цените в преработващата промишленост са скочили с 14%, като по-осезаемо поскъпват недълготрайните потребителски стоки – с 15%, докато цените на продуктите за дълготрайна употреба са се повишили едва с 2%. Инфлационният натиск е най-силен при бързооборотните стоки, като цените на храните са се увеличили с 23% спрямо 2010 г., на напитките с 10%, а на кожи и обувки с 17%. В сравнение с 2010 г. цигарите са поскъпнали едва с 4% или два пъти по-бавно от напитките и 5 пъти по-бавно от храните.

Спрямо юли 2012 г. цените на хранителните продукти и напитките нарастват с 4%, докато цените на тютюневите изделия остават без промяна. Понижение на цените на произведената продукция се наблюдава в отрасли, в които металите, чиито цени паднаха през второто тримесечие, формират голяма част от себестойността. Поради тази причина производството на основни метали регистрира 7 процентов спад на цените. За сметка на това обработката на кожи и производството на обувки отчита 12% увеличение на цените през последните 12 месеца.

Промяна на цени на производител към юли 2013 г.		
сектор	увеличение на цените спрямо 2010 г.	увеличение на цените през последните 12 месеца
Преработваща промишленост	14%	0%
Производство на хранителни продукти	23%	4%
Производство на напитки	10%	4%
Производство на тютюневи изделия	4%	0%
Производство на облекло	11%	2%
Обработка на кожи; производство на обувки	17%	12%
Производство на дървен материал и изделия от него, без мебели	8%	1%
Производство на лекарствени вещества и продукти	2%	1%
Производство на изделия от каучук и пластмаси	8%	2%
Производство на основни метали	0%	-7%
Производство на метални изделия, без машини и оборудване	10%	5%
Продукти за междинно потребление	6%	-2%
Енергийни продукти	15%	-5%
Инвестиционни продукти	9%	3%
Потребителски дълготрайни продукти	2%	1%
Потребителски недълготрайни продукти	15%	4%

Източник: НСИ

Краткосрочни и средносрочни очаквания

Имайки предвид описаните фактори, в следващите 1 до 3 години може да се очакват следните тенденции в ключовите индустрии:

В секторите, които продават стандартизирани международно търгуеми продукти, ще продължи процес на засилено инвестиране. Тук попадат добивната индустрия и преработвателите на базови суровини (напр. метали, енергийни продукти) Възможният подход за запазване на конкурентноспособността е през повишаване на ефективността, т.е. въвеждане на нови процеси и технологии. Продажните цени ще продължат да се диктуват от глобалните пазари.

В секторите, в които има ненатоварен капацитет – основно заради икономическата криза, но и заради процеси, предизвикани от активната глобализация на търговията – предизвикателството ще е търсенето на нови експортни пазари. В тази група попадат производители на облекла, мебели, строителни материали, битови стоки за дълготрайна употреба. Паралелно с известно увеличаване на износа може да се очаква и слаб ръст в продажните цени за вътрешния пазар.

В секторите, произвеждащи потребителски стоки основно за вътрешен пазар, вероятното развитие ще е нарастване на крайните цени и продължаване на постепенния процес на „догонване“ до европейските ценови равнища. Най-видим ще е този ефект в производството

на част от хранителните продукти и цигари. В типичната „лека индустрия“ значителните инвестиции през последното десетилетие вече са създали ефективни производствени процеси, докато в същото време, натискът от увеличаване на производствени разходи е най-силен. В тези предприятия през последните години има най-голямо увеличение на регулаторно наложените изисквания към работните процеси и крайните продукти. В същото време, вътрешните цени за крайния потребител все още са по-ниски от тези на редица други, включително съседни, пазари.